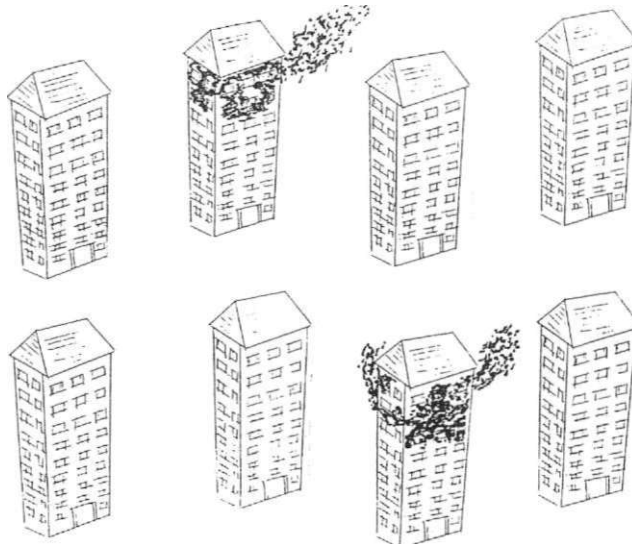

Svenska flugporträtt 5.

HÖGHUSFLUGAN "FRITTE" - *Thaumatomyia notata*

De senaste åren har oroliga och besvärade hyresgäster i Katrineholm ringt till miljöförvaltningen och klagat över de "miljontals" små kryp som täckt höghusens ytterväggar som mattor och tagit sig in i bostäderna där deras kryllande antal förmörkat lamporna och färgat taken svarta. Misstanken uppstod att det kunde röra sig om samma lilla fluga som på 1800-talet visade sig kring höga hus och kyrkor i Tyskland i sådana rökliknande svärmar att brandkåren larmades. Misstanken bekräftades: det var den bara några millimeter stora fritflugan *Thaumatomyia notata* som här åter visade upp sitt säregna - men välkända - beteende: att på eftersommaren uppträda i svärmar av närmast astronomiska mått kring vissa höga byggnader och ta sig in i dem. Om det är mänskliga bostäder - och det är det ofta - går det illa; flugorna dör i värmen. Men i det gamla naturlandskapets höga strukturer, bergväggar, stup, jätteträd och dylikt gick det nog bättre. Flugan övervintrar som imago och är bra köldtålig i de sprickor och gömställen den hittar utomhus; fågelbon är bara ett exempel ur vilka de ibland kan väckas - inte kläckas. Sin faiblesse för höga byggnader är den ju inte ensam om i insektvärlden; nyckelpigor och den gotländska "körkmacken" är andra exempel.

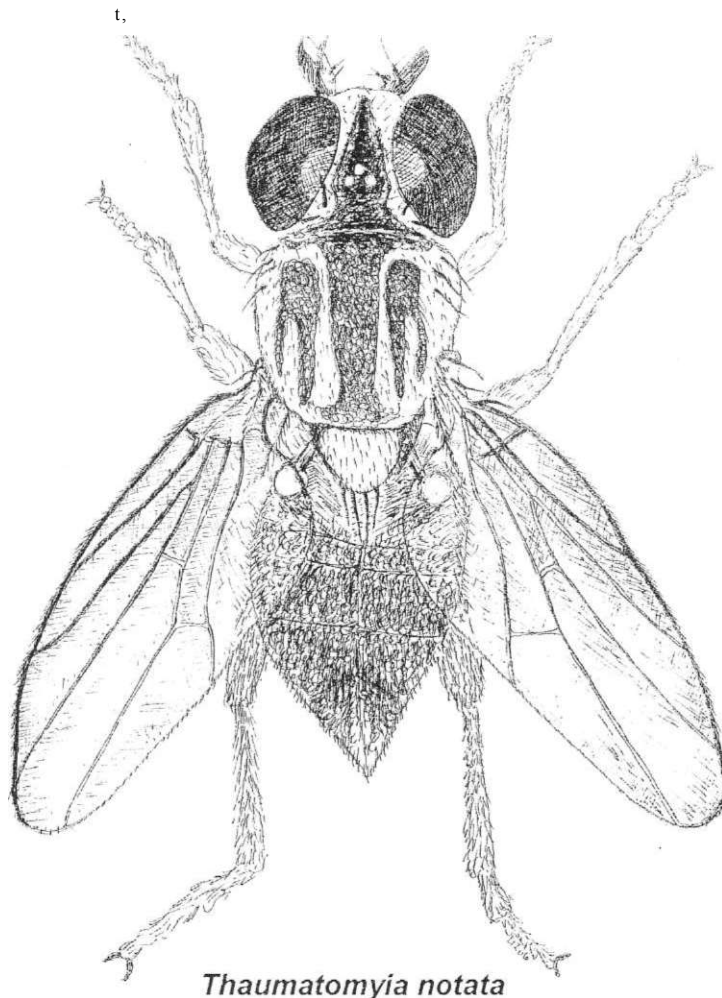

Tecknat av Elizabeth Egebäck Foxbrook

"Fritte" är av familjen fritflugor, *Chloropidae*, och som många av dessa vackert zebrarandig i gult och brunt. Men i sitt beteende skiljer den sig ordentligt från släktingarna. Fritflugorna lever som larver i gemen i växtstjälkar, ofta gräs och när det då handlar om våra odlade spannmålssorter blir det ekonomiska konsekvenser. Det märkliga ordet "frit" hänför sig just till detta, det är latin och betyder förtvinat ax - eller som det står i ordboken "slökorn". *Thaumatomyia notata* har hittat en annan nisch, dock växtanknuten och ofta till gräs även då. Den har gått underjorden och dess

larver lever som predatorer på rotbladlöss, därmed markant avvikande från övriga fritflugor.

I Palaearktis finns 11 arter av släktet *Thaumatomyia* men det är bara *notata* som uppträder i dessa jättesvärmar; även här är arten alltså särpräglad. Dessa massuppträdanden är periodiska och tycks komma året efter varma somrar och har visat sig ha en stark korrelation till perioderna med ökad solfläcksaktivitet. Astronomisk entomologi! Att det blivit ett urbant problem antas bero på vår parkkultur där vi bjuder på stora gräsytor - och höga strukturer runt om. De fullbildade flugor som i dessa moln söker sig till höga hus är alla runda om magen, välmatade som björnar inför idegåendet, och abdomen utfylls till största delen av en stor fettdepå som förbrukas till våren. Mängden flugor som tar sig in i lägenheterna genom fönsterspringor och ventiler är närmast ofattbar om man inte upplevt det. Man har räknat upp till 18 miljoner flugor i ett enda rum! I ett annat fall sopade man ihop 40 liter döda flugor! Man kan förstå om människor blir störda och oroade, men dessa små vänner attackerar inte och är inga skadedjur. Här inne har de gått i en evolutionär fälla och kommer att dö. De som överlever gör det i övervintringsplatser utomhus, och dem möter man igen tidigt om våren men då enstaka.

Tecknad av Elizabeth Egeback Foxbrook

Det finns ett annat säkert sätt att få se arten igen: att bo kvar. Svärmarna väljer nämligen alltid samma hus, och detta antas bero på doftspår som lämnats kvar. Vill man slippa uppvaktningen finns det bara ett sätt: att flytta. Fritte flytt int!